

УДК 81'367.625:808.5:81'342.9

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.17.2022.12>

КОРЕНЕВЕ НАГОЛОШУВАННЯ ДІЄСЛІВ ІЗ СУФІКСАМИ -УВА-(-ЮВА-), -А-(-Я-), -И- В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ВАСИЛЯ СТУСА

Легка Л. І.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Дослідження присвячено актуальній темі – вивченню акцентних особливостей слів різної частиномовної належності в поетичних творах українських авторів. У статті проаналізовано особливості кореневого наголошування суфіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів із суфіксами -ува-(-юва-), -а-(-я-), -и- у поетичному мовленні Василя Стуса. Передусім окреслено основні закономірності акцентування дієслівних основ в сучасній українській мові. Зазначено чинники, які детермінують той чи той акцентний тип. Основними з них є належність дієслів до певного структурного класу, врахування певних суфіксів у дієслівних основах, походження дієслова, видова співвіднесеність дієслівних основ тощо. Дібраний фактичний матеріал проаналізовано на основі структурного поділу дієслівних основ, випрацьованого відомим акцентологом В. Винницьким.

З'ясовано, що з-поміж суфіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів, засвідчених у поетичному мовленні Василя Стуса, найбільш репрезентованим є кореневий акцентний тип. Його формують дієслова з інфінітивною основою на -а-(-я-) (близько 70) та на -и- (понад 100). Для них характерним є нерухомий кореневий наголос в інфінітиві та в особових формах однини та множини. Зауважено, що префіксально-суфіксальні дієслова із суфіксами -а-(-я-) та -и- кореневого акцентного типу зберігають акцентуацію мотивувальних суфіксальних дієслів.

Стосовно вербативів із суфіксом -ува-(-юва-), то з кореневим нерухомим акцентуванням зафіксовано більше префіксально-суфіксальних форм, утворених за допомогою різноманітних префіксів, що формують кореневий акцентний тип. Наголошено, що йдеться здебільшого про дієслівні форми недоконаного виду, які не мають відповідних суфіксальних корелятивів. Обсяг же суфіксальних дієслів з кореневим наголосом із суфіксом -ува-(-юва-) порівняно з префіксально-суфіксальними не значний.

Резюмовано, що Василь Стус використовує різні за походженням та за стилістичною диференціацією дієслова, а також творить авторські неологізми зі своїми наголосами; загалом наголошування дієслів відповідає сучасній літературній нормі; з-поміж суфіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів переважає кореневий акцентний тип.

Ключові слова: акцент, акцентний кореневий тип, наголос, наголошування, дієслова.

Lehka L. I. Root accentuation of verbs with suffixes -ува- (-юва-), -а- (-я-), -и- in the poetic speech of Vasyl Stus. The research is devoted to a relevant topic – the study of accent features of words of different partial linguistic affiliations in the poetic works of Ukrainian authors. The article analyzes the peculiarities of the root accentuation of suffixal and prefix-suffix verbs with the suffixes -ува-(-юва-), -а-(-я-), -и- in the poetic speech of Vasyl Stus. First of all the main regularities of accentuation of verb bases in the modern Ukrainian language are outlined. The factors that determine this or that accent type are specified. The main ones are the belonging of verbs to a certain structural class, the inclusion of certain suffixes in verb bases, the origin of the verb, the species correlation of verb bases, etc.

On the basis of the selected factual material, it was established that among the suffixal and prefix-suffix verbs, attested in the poetic speech of Vasyl Stus, the root accented type is the most represented. It is formed by verbs with an infinitive stem in -а-(-я-) (about 70) and in -и- (over 100). They are characterized by fixed root stress in the infinitive and in the singular and plural personal forms. It is noted that prefix-suffix verbs with the suffixes -а-(-я-) and -и- of the root accent type preserve the accentuation of motivational suffix verbs.

Regarding verbatives with the suffix -ува-(-юва-), more prefix-suffix forms formed with the help of various prefixes that make the root accent type are recorded with fixed root accentuation. It is emphasized that it mostly relates to verb forms of the imperfect form, which do not have corresponding suffixal correlates. The volume of suffixed verbs with root stress with the suffix -ува-(-юва-) is not significant compared to prefix-suffix verbs.

It is summarized that Vasyl Stus uses verbs of different origin and stylistic differentiation, and also creates author's neologisms with his own accents; in general, the accentuation of verbs corresponds to the modern literary norm; among suffixed and prefixed-suffixed verbs, the root accented type prevails.

Key words: accent, accented root type, stress, emphasis, verbs.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Василь Стус – поет-шістдесятник, патріот, який вбачав своє покликання в духовному горінні, жертвованому служінні Україні в часи жорстоких репресій радянської держави щодо

національної української культури. Поезія Василя Стуса є органічним пластом української літератури та демонструє тяглість поезії, розвиток поетичних традицій. Його творчість має яскраво виражене національне спрямування та вільний, бунтівний,

протестний характер. Митець у своїх творах виявляє екзистенціальний тип світосприйняття – через почуття, емоції, почування. Його поезія – це поєднання інтелектуалізму з ліризмом, своєрідним філософським осмисленням життя, медитативністю.

Увиразненню ідіостилю того чи того письменника сприяють різні засоби, одним з яких є наголос. Особливо важливу роль він відіграє в поетичних творах, оскільки детермінує формування мовленнєвої звучності та стилістичної довершеності поезії. Наголошування лексем у поетичних творах зумовлене багатьма чинниками, з-поміж інших версифікаційним малюнком, ритмічною і фразовою організацією, дотриманням розміру вірша, іншими просодичними ситуаціями тощо. Мовлення авторитетних письменників впливає на кодифікацію наголосу, формування літературної наголосової норми, а вживання та закріплення наголосу залежить від популярності автора та його поетичної майстерності. З огляду на це з'ясування особливостей наголошування слів, зокрема дієслів, у поетичних творах Василя Стуса з метою визначити, з одного боку, риси індивідуальності, а з іншого – простежити, як ці риси детермінують літературну норму української мови, видається актуальним і перспективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення акцентних особливостей слів різної частиномовної належності в поетичних творах українських авторів – напрям у сучасній українській акцентології, сформований у ХХ–ХХІ ст. Мовознавці В. Скляренко [11], В. Винницький [2], А. Зинякова [4], Г. Кобиричка [5], Л. Легка [6; 7], О. Рязанова [9; 10] та ін. досліджували наголос з урахуванням віршового розміру, його стилістично-семантичного навантаження, варіантності, а також з урахуванням фонетичних, словотвірних, граматичних процесів, пов'язаних з історичним розвитком мови.

Формулювання мети і завдань статті. Мета пропонованої студії – установити акцентні типи кореневого наголошування суфіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів із суфіксами -ува(-юва-), -а(-я-), -и- у поетичному мовленні Василя Стуса з визначенням особливостей значеннєвої, граматичної та семантико-граматичної функції наголосу в дієсловах, з виявленням говіркового й авторського акцентування, з окресленням стилістичного навантаження наголосу в дієсловах.

Акцентуаційний аналіз зроблено на основі структурного поділу дієслівних основ, поданого В. Винницьким [2, 312–410].

Виклад основного матеріалу дослідження. Акцентну систему дієслова репрезентовано різними акцентними типами, оскільки вона об'єднує різні дієслівні утворення та має складну дієслівну парадигму. Основні закономірності в акцентуванні дієслівних основ установив В. Русанівський, зазначивши, що при визначенні акцентного типу дієслова має значення належність його до певного структурного класу, а також взаємовідношення різних наголосених форм у межах структурного класу основ. Проте здебільшого цього виявляється замало, а тому потрібно враховувати й наявність певних суфіксів

у дієслівних основах, походження дієслова, виду співвіднесеність дієслівних основ тощо [8, 313–325].

Кореневий акцентний тип формують дієслова І дієвідміни із суфіксом -ува(-юва-) в інфінітиві та особових формах однини й множини. З основою дієслова на -ува(-юва-) у поезії Василя Стуса засвідчено переважно префіксально-суфіксальні дієслова недоконаного виду, які не мають безпрефіксних відповідників, загалом утворюють один акцентуаційний ряд, тобто виступають з ідентичним кореневим наголошуванням: *вжальюватися*, напр.: *Бездомний, хоч – то вжальюйся до жалю (а жаль, немов провалля, теж – без меж)...* (73); *виблбюватися*, напр.: *А тогін їхній вічністю пропахлий, **ви́вйцує** покори до покор* (49); *вигойдюватися*, *виголублювати*, напр.: *Так довжиться твоя висока падь і душу **виголублює** пречисту* (129); *вигулькувати*, напр.: *Син – це малий – **вигулькував**, як птах...* (240); *визбірувати*, напр.: *І разом з тобою ми заходимося **визбірувати** роздаровані уста. Очі, погляди, губи, плечі...* (51); *виінакиувати*, напр.: *... бо ждання – то теж актор, що грає сподівання і вмє **виінакиувати** світ...* (111); *вилéжуватися*, *випітувати*, *вимóлювати*, напр.: *Так жив, дякував, **вимóлював**. Просив...* (112); *випóвнюватися*, напр.: *Поки ж тебе немає, ти **випóвнюєшся** на мене самого...* (51); *випрóстуватися*, напр.: *Як ти довго **випрóстувєшся** з землі, білий світе!* (45); *вирішувати*, *висна́жуватися*, напр.: ***Висна́жуються** надра: по світах...* (229); *виспі́увати*, напр.: *Збудився врано синій-синій птах, на мокру гілку всівся – і цосили **виспі́вує** на весь колючий світ...* (260).

Василь Стус використовує префіксально-суфіксальні дієслова-старослов'язізмизм з кореневим наголошуванням, які надають тексту піднесеного колориту: *всеспога́дувати*, напр.: *...від тебе відмежований навіки, і **всеспога́дую** – немов живу...* (242).

Серед прикладів з іншими префіксами – *доні́щувати*, напр.: *Дай, Боже, хоч біди якої, коли ні краю, ні коня, і доли дай – та злої! злої! – нехай **доні́щувє** до пня!* (302); *дослі́джувати*, напр.: ***Дослі́джуйте**, збирайте по дрібниці світ, що сховав правдиві таємниці* (393); *дош́жуватися*, напр.: *...зорять на мене поглядом німотним – **дош́жкуються** давньої душі* (212); *заглі́блюватися*, *закру́чуватися*, *залóмлювати*, *заколі́сувати*, напр.: *О тише тиші, **заколі́суй** забутим гуком...* (293); *зану́рюватися*, напр.: *У темін сну **зану́рюється** шлях* (221); *запáлювати*, напр.: *Ти мати. Тінь. І обернувшись тінню самонародження, ввійшла у тінь, і тінь **запáлюєш** жданням своїм, і тінь гамує голосіння* (65); *заслі́плювати*, напр.: *...коли всі гори, наче дуги вольтові, **заслі́плюють** мій погляд – чи то сяйвом, ачи сльозами вдячності...* (346); *за́стувати*, напр.: *...я б поіменно міг назвати усіх братів, усіх катів. Та погляд **за́стувє** імла...* (184); *захарáчувати*, *збл́іжуватися*, *збл́іжуватися*, напр.: *Ні на крок не **збл́іжувєшся**. Бо відстань – іспит серця і феєричне марево душі.* (351); *зрáджувати*, напр.: *З усіх коханок дайсь єдиній – вірі, що **зрáджувє** і любить навмання* (241); *змíлюватися*, напр.: *О Боже, **змíлюйся** над нами...*

(364); набрунькуватися, навалюватися, нагадувати, надібувати, напр.: **Надібу**ю пісню, ловлю їй до тону шовкового голосу (181); наznачувати, наказувати, накручувати, накочувати, народжувати, напр.: Живеш – і жди. **Народжуйся** – і жди (71); насолоджуватися, напр.: **Я насолоджуюся** набутою певністю (105); начітувати, оббріхувати, обмалювати, обміцувати, одбілювати, означувати, напр.: Світ тримається на випадкових рухах, які його **означають** (112); озвучувати, освітлювати, оплакувати, переінакишуватися, напр.: Я мізкував собі, що досить рух єдиний одмити – і тоді вже не збагнеш кінця ані початку, бо все **переінакишується** (112); перетрушувати, перепісувати, перепродувати, підбадьорювати, повигадувати, повторювати, подійкувати, напр.: ...**подійкували** наші лицедії... (111); погоджуватися, помілувати, напр.: Отче наш, єжи на небеса – **помілуй!** (304); поневажувати, напр.: – І правду **поневажував?** (68); покутувати, напр.: Та ж від народження берем правічний гріх собі на душу: його **покутувати** змушені, його ми вистраждати ревне повинні... (69); порікувати, поплакувати, постогнувати, поскріпувати, потріскувати, пригадувати, пригнічувати, напр.: Як моторошний сон – ці дні і ночі. **Пригнічують** мене і додають безмежних сил (215); приліплювати, приміцувати, притьмарювати, проколювати, прокреслювати, просторікувати, напр.: Сидить зозуля, горем п'яна, і **просторікує** «ку-ку» (263); прорешічувати, напр.: І з ордою під дикі галаси **прорешічуватись** гробами, раз жене нас ненатля сказу по роках, по віках, по горбах! (82); р'ємствувати, напр.: І море невисипує колотиться і **р'ємствує**, і скоро – наперекір всім бідам – зареве (227); розвіювати, розколіхувати, розучувати, розб'овтувати, спог'ядувати, напр.: А стомлені люди – мовчать і мовчать – самотні **спог'ядують** (60); спор'яджувати, справ'джувати, спр'обувати, сусідувати, увірувати, напр.: Ти даремно не **увіруси** в добродієність, у власну не увіруєш глупоту... (39); утв'єрджуватися, напр.: ...і знов синодиком смертей **утв'єрджується** самовладдя... (283); шалєнствувати, напр.: ... **шалєнствую**: хай славиться життя (109).

Отже, з кореневим нерухомим акцентуванням зафіксовано в основному префіксально-суфіксальні форми, які утворені за допомогою різноманітних префіксів (до-, за-, з-, на-, об-, о-, пере-, під-, по-, про-, при-, с-, у-), що формують кореневий акцентний тип. Зауважимо, що превалюють дієслівні форми недоконаного виду, які не мають суфіксальних відповідників. Суфіксальних дієслів на -ува-(-юва-) в основі інфінітива з кореневим наголосом засвідчено мало, порівняно з префіксально-суфіксальними, що загалом характерно для сучасної української мови.

З-поміж суфіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів з інфінітивною основою на -а-(-я-) кореневе наголошування в поетичному мовленні Василя Стуса мають: *бал'акати, б'ємкати, б'єштати*, напр.: *І не б'єштати, пане-брате, а триматися на землі!* (48); *безм'єжнішати*, напр.: ... і все хилиться висока т'нь чужого болю. *Пустинь*

України безм'єжнішає в цьому голосінні... (121); *б'іокатися*, напр.: *Мій Боже, білий сві – це біле божєвілля – не варт твого зусилля, то й б'ідкатися встид* (74); *б'іскати, вал'андатися*, напр.: ...*отак і я вал'андаюсь, від тебе відмежований навіки...* (242); *в'єштатися, в'єдати, відвол'одати*, напр.: *І вже тобі не відвол'одати довірливого серця* (246). Префіксально-суфіксальні дієслова, утворені від суфіксальних лексем, зберігають кореневе акцентування: *в'їяти – навіяти*, напр.: ...*і місяць – самовбивця і від'ємак, навіяв сніння...* (365); *пов'їятись*, напр.: *Як вабить гріх – піти світ заочі, пов'їятися з вітром і власної подобі утекти...* (116).

Дистинктивну функцію наголос виконує в дієслові *копати*. З авторським наголосом, тобто наголосом, поставленим самим автором у тексті, зафіксовано лексему *копати*, де наголос є розрізнячем, напр.: *Мов струни ліри – т'їні (їх копаю, як мячик)* (68). Словарь української мови за редакцією Б. Грінченка подає такі значення цього дієслова: *копати*, -паю, -єш, одн. в копн'ути, -ну, -неш, гл. 1) Копать, рыть. Тоді козаки шаблями суходіл копали. Макс. І свяченим (ножем) копа яму. Шевч. копати яму під ким. Подкапываться подь кого, злоумышлять. Копают вороги яму підо мною. Мет. 2) Выкапывать. А там знов копають буряки та возять до сахарні. Левиц. І. Ой став козак царь-зілля копати. Мет. 3) Раскапывать, разрыхлять. Копай грядку! 4) копати ногами. Бить ногами; унижать, отталкивать. Змілуй еси, Христе-Боже, над нами панами, а щоб нас не копали москалі ногами. Н. п. Як хороший, – не жаль грошей, а як поганий, – копну ногами [13, 280].

Подібуємо серед репрезентованої в поетичних творах Василя Стуса лексики й рідковживані діалектні слова, наприклад, дієслово *кол'ошкати* (-аю, -аєш, недок., розм). Тлумачний словник подає такі значення його: 1) Те саме, що полахати. 2) Раптово порушувати спокій, переривати сон і т. ін.; турбувати. 3) рідко. Те саме, що кошлатити [12, 557], напр.: *Сюрчали сторожі, громохкі постріли кол'ошкали омирений мій сон і одміняли перемовклий спокій. Проте – я заховався. Очі – ввись устромлені, підносили погруддя ...* (107); *ла'ятися*, напр.: *Раніш ти ла'ялась, а нині докоряєш. Так гірко-гірко. Пошепки* (52); *л'єшати, л'опатися, мр'їяти*, напр.: *Чи не мр'їяє я повсякчас, чи не праг я покути, щоб заквітнати проміж вас...* (132); *нал'єжати, нарізати, ог'овтатись*, напр.: *І як нам, підруйнованим життям, ог'овтатись на цій важкій руїні?* (312); *па'дати, пла'кати*, напр.: *І пла'чуть там, видушуючи з себе сльозу навмисну, двоє ворогів...* (121); *пл'єскати, поляскати, по'ратись, поду'жати*, напр.: *Склепіння склепу, тліну тліну тлін опав тебе, поду'жав і змертвив* (246); *проб'ачити, проту'пати, прохухати, р'єпатися, розхл'юпати, р'юмсати*, напр.: *І не р'юмсати на поріддя, коли твій гайдамацький рід ріжуть ливами на обіддя кілька сот божєвільних літ* (82).

Смислорозрізнавальну функцію виконує наголос у дієсловах *сіяти* (посіяти), *сіяти* (засіяти). У сучасній українській мові є аж три слова зі значенням «випромінювати світло, світитися» – *сіяти, с'яти* і *с'яяти*. Ці синоніми мають стилістичні відмінності: найуживанішим і найзвичнішим є слово

сіяти, сяти – застаріле, а сіяти – урочисте, піднесене [3, 62–66]. У поезії Василя Стуса представлені з різним акцентуванням та різним значенням усі ці лексеми. Порівняймо: *сіяти*, напр.: *Мені зоря сіяла нині вранці* (128); *сіяти*, напр.: *...сіяє срібне серце землі скорбним оком...* (340), *Ущухлим світлом житі і під смарагдом луки сіяє мак* (183). Пряме та переносне значення *сіяти*, *пересіяти* властиве й суфіксальним, постфіксальним та префіксально-суфіксальним утворенням, зокрема: *сіяти*, напр.: *Та сіють зраду спогади марудні...* (214); *сіятися*, напр.: *Як добре сіятись під небом, і склавши в копи хліб смертей і пильнувати сон очей...* (290); *пересіяти*, напр.: *...хто крізь зорі всі твої молитви пересіяв, мов на решето...* (43). Подібне можна сказати й про інші дієслова: *спікатися*, напр.: *Я спікався тебе, моя тривоже...* (282); *тріпатися*, *тіцяти*, *тяжчати*, *упоратися*, напр.: *Ти звав його. Ти думав – молодий упорається...* (67).

Сталий кореневий наголос засвідчують ужиті три-, чотири- і п'ятискладові дієслова II дієвідміни із суфіксом **-и-**.

Часто використовує у своїй поезії Василь Стус розмовні рідковживані слова, діалектизми, що в поетичному дискурсі зумовлюють неординарне світосприйняття, впливають на стиль поетичного мислення, набуваючи значення особливого естетичного змісту та створюють особливе враження. Крім того, сам митець також створює індивідуально авторські лексеми. Активними словотворчими засобами є різні афікси, префіксоїди. Індивідуальні неологізми художньо відтворюють високу напругу внутрішнього буття автора для глибокого осмислення життя, митцеві ніби бракує звичайних слів, тому він органічно використовує саме незвичні лексеми та новотвори. Наприклад, *басаманити* від *басаман* (означає 'смуга на тілі від ударів'), *відтрутити* (відштовхнути), *вмпити* (діал. вагатися, соромитися), *горіжжитися*, *жолобитися*, *закушпелити*, *заліститися*, *окішитися*, *розтродити*, *тродити*, *славословити*, *солонити*, *спрікритися*, *суремити*, *сподобити*, *телюцити*, *триножити*. Причому діалектизми в ліричних творах поета органічно постають як єдина форма вираження думок, напр.: *басаманити*, напр.: *Гойдається вечора зламана віть, і синню тяжкою в осінній пожежі мій дух басаманить* (180); *буравити*, *буритися*, *брїжжитися*, напр.: *Земна півкуля брїжилась од жару* (64); *вобити*, напр.: *Минуле вобить вороттям і врочить, і нехай* (114); *віритися*, напр.: *І тяжко віряться, що роки по наших душах протрублять* (290); *повірити*, *влучити*, напр.: *Немов нурець, що цілив просто в смерть, але не влучив...* (217); *відбавити*, *відтрутити*, напр.: *...змістив бажанням вертикальний лет ачи гордливе небуття відтрутило...* (217); *возвелічити*, напр.: *Нехай живлом весни ми очі возвелічим* (292); *вовтузитися*, напр.: *Вовтузилася петрівчана ніч...* (93); *ворожити*, *втрапити*, *врочити*, *врунитися*, напр.: *Ще вруняться горді Славутові кручі...* (251); *в'южити*, *горбитися*, напр.: *Тягучий стогін горбиться таємно...* (352); *горіжжитися*, напр.:

Поквапся, помсти янголе, допоки гнів мій горній горіжжиться... (227); *дóвжити*, напр.: *Спасибі за те, що мале людське життя, хоч надією дóвжжу його в віки* (135); *дозвóлити*, напр.: *Дай мені лишитися в цьому часі страдному. Дозвóль зостатися з бідю наодинці* (213).

У деяких дієсловах, наприклад *водіти* – *звóдити* зі значенням недоконаного виду, спостерігаємо відтягнення наголосу, що є специфічною особливістю української мови. Характерно, що такі вербативи не мають співвідносних форм доконаного виду. Л. Булаховський не вважав це явище праслов'янським, а вбачав його індукційний характер: вплив на українському ґрунті наголос системи наголошування теперішнього часу і наказового способу [1, 391–392]: *звóдити*, напр.: *Ми розбиваємо чоло, і не об зорі, а об сходи, і довгоброви звóдить подив – що кроки блудом повело* (357); *закушпелити*, напр.: *Звіряче виття уже закушпелило погляд німий од цих неусвітніх страшних веремій* (168); *заліститися*, *заперіщити*, напр.: *А щоб звикнути – остудити, закропити у крик, у кров, заперіщить вишневим віттям віком викрадену любов* (82); *затвєрдити*, напр.: *Ще не затвєрдили на школу промфінплан? І нам любові досі не затвєрдят кербуди, коменданти, будівельники і кубатура наших двох сердець?* (52); *затямити*, *збурити*, *зарáдити*, *зворохобити*, напр.: *Зворохобилися айстри приосіннім сонцелетом, проминальною порою, падолистом деручким* (272); *зічити*, *зірити*, *змучити*, *звáжитися*, напр.: *...і звáжитися померти, аби жити?* (86); *кўлитися*, напр.: *Розпросторся, душе моя, на чотири татами, або кўлється від нагая, чи прикрійся руками* (132); *квáпити*, напр.: *Кує зозуля «ку». «Ку-ку» – зозуля піє, а квáпити не сміє часу ходу тяжку* (273); *коціорбитися*, напр.: *Гойдається вечора зламана віть, як костур сліпого, що тичеться в простір осінньої невіді. Жалощів брості коціорбляться в снінні – а дерево стить* (180); *кру́глити*, *кóрчити*, *куйóвдити*, *колобрóдити*, напр.: *Заходить чорне сонце дня і трудно серце колобрóдить...* (253); *лўнитися*, напр.: *...і все хилиться висока тїнь чужого болю. Пустинь України безмєжнішає в цьому голосінні, аж перемерзла лўниться глибїнь* (121); *мáрити*, напр.: *...як я любив. І мáрив день за днем, що все спливе і пам'ять проміне розлуку...* (55); *марудити*, напр.: *На чорному папері білі літери просипані, мов янголи ясні, котрі шепочуть: не марудься в сні...* (150); *мрўжити*, напр.: *Розкрилені висі твої пронеслися, попереду прірва. І ока не мрўж...* (251); *мерєжити*, напр.: *Я пишу і пишу, не наважуся відіслати. І лягають літери на папір, мов сніг землю мерєжить, щоб небо проясніло до ранку* (58); *мўчитися*, напр.: *Умерти. Так. Щоб більше не стогнати, не мўчитися, не проклинати долі...* (67); *навáжитися*, *на́дити*, напр.: *...мене ти з себе викликаєш, на́диш...* (213); *наї́житися*, напр.: *Втрачена земля в ясному розвидняла сновидінні, та зустрічні наї́жилися тіні* (306); *нащўлити*, напр.: *Бринить космічна музика. Німий нащўлив світ свій слух правіковічний* (368); *наті́шитися*, напр.: *Я здумано живу і не зберуся наті́шитися злагодою ночі і забуття* (212); *нівечити*, напр.:

...і **нівечити**, і помалу неба додолу попускати, аби світ безнебим став (245); **нудитися**, напр.: *І думав: як то в світі жити? Чекати, нудитися, скніти?* (335); **образити, обранити**, напр.: *І невже для того, щоб мої забравши сили, обранити зневірою, котрої не пережити?* (68); **одзьобитися**, напр.: *Прозайки, поети, патріоти! Давно опазурились... одзьобились на нашій Україні* (84); **ошпарити, оціритися**, напр.: *...бо вже чужинецький оцірився край* (251); **пáморочити**, напр.: *Вечір урочить і пáморочить* (265); **перéчити**, напр.: *Ти не перéчиш, люба, не перéчиш?* (269); **переінакшити, підводитися, підтвéрдити**, напр.: *Вбогий знімок моєї страшно́ї туги таки підтвéрдив, що відстань є подолання* (343); **позбáвити**, напр.: *...уявіть, що опали вас вороги і хочуть позбáвити щасливого існування* (100); **поміслити, прáвити, пробáчити**, напр.: *Пробач мені, дружино, вибач, сину...* (358); **прокопíтити, простóрити, пря́жити, прикрíтисся, притлúмити, рáдитися**, напр.: *Не боронь мені втіху таку – зрідка писати листи, розмовляти й рáдитися з тобою* (58); **зарáдити**, напр.: *...поки без сил, без мужності, без прав запомогти, зарáдити, вступи-тись, і звáжитись боротися, щоб жити, і звáжитися померти, аби жити?* (86).

Із суфіксальним наголосом, що різниться від літературної норми, засвідчено дієслова **розкри-лити** в особовій формі жіночого роду минулого часу, бо такого наголосу потребує розмір вірша, напр.: *Недоля ця, коли б не ти, мене косою підкосила, а ти всі крила розкриліла* (257); **розпростóрити**, напр.: *Розпростóрся, душе моя, на чотири татамі...* (132); **розпелéстити, розтро́дити**, напр.: *Пустіть мене до себе. Поможіть мені востаннє розтро́дити*

рану, побачити Дніпро... (84); **тро́юдити**, напр.: *Той жар тро́юдить нас, запраглу палить душу* (172).

Висновки і перспективи дослідження. Проаналізований матеріал дає можливість стверджувати, що Василь Стус дуже широко використовує різноманітні дієслова – як літературні, так і діалектні, розмовні, старослов'янізми, а також творить авторські неологізми зі своїми наголосами. З-поміж суфіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів у поезії Василя Стуса найбільшим за обсягом є кореневий акцентний тип. Цей тип формують дієслова (з інфінітивною основою на **-а(-я)**) та з інфінітивною основою на **-и-** з нерухомим кореневим наголосом в інфінітиві та в особових формах однини й множини. Префіксально-суфіксальні дієслова кореневого акцентного типу зберігають акцентуацію мотивувальних суфіксальних дієслів із суфіксами **-а(-я)**, **-и-**. На противагу цьому для вербативів із суфіксом **-ува(-юва-)**, належних до кореневого акцентного типу, більш поширеними є префіксально-суфіксальні форми, до того ж помітна строкагість уживаних префіксів. Кількість суфіксальних дієслів з кореневим наголосом із суфіксом **-ува(-юва-)** у поезії Василя Стуса не значна порівняно з префіксально-суфіксальними, що характерно для сучасної української мови. Загалом наголошування дієслів у поезії Василя Стуса відповідає сучасній літературній нормі.

Подальший аналіз наголошування дієслів інших структурних класів, засвідчених у поетичному мовленні Василя Стуса, сприятиме з'ясуванню тенденцій розвитку наголосу, взаємодії різних рівнів сучасної української мови. Загалом таке дослідження на матеріалі творів українських поетів розширить інформацію з питань акцентології української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булаховський Л. А. Вибрані праці : у 5 т. Київ : Наукова думка, 1980. Т. 4 : Слов'янська акцентологія. 575 с.
2. Винницький В. М. Українська акцентна система : становлення, розвиток. Львів : Біблос, 2012. 576 с.
3. Задорожний В. Б. Чому так багато слява? *Культура слова*. 2002. Вип. 60. С. 62–66.
4. Зинякова А. А. Акцентуація віддієслівних суфіксальних іменників на **-а/-я-**. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2021. Т. 32 (71). № 2. С. 27–32.
5. Кобирилка Г. С. Діалектне наголошування в поетичній мові І. Франка. *Культура слова*. 2016. Вип. 85. С. 143–152.
6. Легка Л. І. Акцентуація дієприкметників у поетичному мовленні Василя Стуса. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич : Посвіт, 2022. С. 85–93.
7. Легка Л. І. Акцентна система дієслів у поетичних творах Лесі Українки у порівнянні з тогочасною та сучасною нормами : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Дрогобич, 2016. 198 с.
8. Русанівський В. М. Дієслово. *Сучасна українська літературна мова. Морфологія* / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1969. С. 296–429.
9. Рязанова О. До проблеми акцентуації дієслів у поезії Івана Франка (суфіксально-флексійне наголошення, тип СФ). *Українське літературознавство*. 2006. Вип. 68. С. 219–226.
10. Рязанова О. Акцентуація форм дієслова «взяти» в поетичному мовленні І. Франка. URL: <http://shag.com.ua/ivan-franko-vocinkah-dmitra-doncova-dolannya-erohi-ratio-oleg.html?page=6>
11. Склярєнко В. З історії акцентуації неозначеної форми дієслів української мови. *Мовознавство*. 1988. № 2. С. 38–44.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1738 с.
13. Словарь української мови : У 4 т. / упоряд. з дод. власного матеріалу Б. Грінченко. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. Т. 2. 573 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Стус В. Палімпсест. Вибране. Київ : Факт, 2003. 432 с.

REFERENCES

1. Bulakhovskiy, L. A. (1980). Vybrani pratsi [Selected works]: u 5 t. Kyiv: Naukova dumka, 4 [in Ukrainian].
2. Vynnytskyi, V. M. (2012). Ukrainska aktsentna systema: stanovlennia, rozvytok [Ukrainian accent system: formation, development]. Lviv: Biblos [in Ukrainian].
3. Zadorozhnyi, V. B. (2002). Chomu tak bahato siaiva? [Why is there so much light?]. *Kultura slova*, 60, 62–66 [in Ukrainian].
4. Zyniakova, A. A. (2021). Aktsentuatsiia viddiieslivnykh sufiksalykh imennykiv na -а-/-я- [Accentuation of verb-suffixed nouns ending in -а-/-я-]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho*, 32 (71) / 2, 27–32 [in Ukrainian].
5. Kobyrnka, H. S. (2016). Dialektne naholoshuvannia v poetychnii movi I. Franka [The dialectal emphasis in the poetic language of I. Franko]. *Kultura slova*, 85, 143–152 [in Ukrainian].
6. Lehka, L. I. (2022). Aktsentuatsiia diieprykykmetnykiv u poetychnomu movlenni Vasylia Stusa [Accentuation of participles in poetic speech of Vasyl Stus]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri*. Drohobych: Posvit, 85–93 [in Ukrainian].
7. Lehka, L. I. (2016). Aktsentna systema diiesliv u poetychnykh tvorakh Lesi Ukrainky u porivnanni z tohochasnoiu ta suchasnoiu normamy [Verb accent system in poetic works by Lesia Ukrainka in contrast with the past and present norms]. (Dysertatsiia kandydata filolohichnykh nauk). Drohobych [in Ukrainian].
8. Rusanivskiy, V. M. (1969). Diieslovo [Verb]. *Suchasna ukrainska literaturna mova. Morfolohiia / za zah. red. I. K. Bilodida*. Kyiv: Naukova dumka, 296–429 [in Ukrainian].
9. Riazanova, O. (2006). Do problemy aktsentuatsii diiesliv u poezii Ivana Franka (sufiksallyno-fleksiiine naholoshennia, typ SF) [To the problem of accentuation of verbs in Ivan Franko's poetry (suffix-flectional accentuation, SF type)]. *Ukrainske literaturoznavstvo*, 68, 219–226 [in Ukrainian].
10. Riazanova, O. Aktsentuatsiia form diieslova “vziaty” v poetychnomu movlenni I. Franka [Accentuation of forms of the verb “vziaty” in the I. Franko's poetic speech]. Retrieved from: <http://shag.com.ua/ivan-franko-vocinkah-dmitra-doncova-dolannya-epohi-ratio-oleg.html?page=6>
11. Skliarenko, V. (1988). Z istorii aktsentuatsii neoznachenoi formy diiesliv ukrainskoi movy [From the history of accentuation of indefinite form of the verbs in the Ukrainian language]. *Movoznavstvo*, 2, 38–44 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

12. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / ukl. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF “Perun”, 2005 [in Ukrainian].
13. Slovar ukrainskoi movy [A dictionary of the Ukrainian language]: u 4 t. / upor. z dod. vlasnoho materialu B. Hrinchenko. Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 1958, 2 [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

- Stus, V. (2003). Palimpsest. Vybrane [Palimpsest. Selected]. Kyiv: Fakt [in Ukrainian].